

ELS TRETS PSICOLÒGICS I ELS SEUS LÍMITS A L'OBRA D'ALDOUS HUXLEY

Jordi JANÉ I CARBÓ

En esmentar Huxley, el primer concepte que hom associa a aquest autor és el d'utopia i, de fet, les seves obres més divulgades poden ser catalogades dins d'aquest gènere, encara que amb certes reserves. La utopia té una característica negativa: d'antuvi es presenta com quelcom no desitjable, grotesc, irrealitzable; i amb aquest últim punt no coincideix la utopia pròpiament dita amb la de Huxley, com ell mateix sembla que anunciï en triar el lema, amb el qual encapçala *Brave New World*:

Les utopies apparaissent comme bien plus réalisables qu'on ne le croyait autrefois. Et nous nous trouvons actuellement devant une question bien autrement angoissante. Comme éviter leur réalisation définitive? ... Les utopies sont réalisables. La vie marche vers les utopies. Et peut-être un siècle nouveau commence-t-il, un siècle où les intellectuels et la classe cultivée rêveront aux moyens d'éviter les utopies et de retourner à une société non utopique, moins «parfaite» et plus libre.¹

Ja el 1931, abans de publicar-la, comentava en una carta al seu pare: «(...) a comic, or at least satirical, novel about the Future, showing the appallingness (at any rate by our standards) of Utopia»², i a més a més, al pròleg (escrit posteriorment i aparegut per primera vegada a l'edició de 1946) explica:

Brave New World is a book about the future and (...) a book about the future can interest us only if its prophecies look as though they might conceivably come true.³

I d'aquest futur el que és l'objecte principal del seu interès ho concreta una mica més endavant:

(...) the advancement of science as it affects human individuals. The only scientific advances to be specifically described are those involving the results of future research in biology, physiology and psychology.⁴

Malgrat que la forma de la novel·la és la d'una utopia, el contingut ofereix una visió preventiva de la nostra societat si continua el desenvolupament lògic de la trajectòria en la que es troba. De jove, Huxley havia estudiat les teories científiques i pseudocientífiques, psicològiques i psicoanalítiques predominants a principis de segle i als seus assaigs parla sovint dels behaviouristes, de Freud, etc., dels quals es distancia clarament, titllant Freud de monomaniac, burlant-se dels behaviouristes d'una manera gairebé sarcàstica: emprant el seu sistema arriba a «demostrar» que «if Behaviourism is correct, it is probable that Behaviourism is incorrect». ⁵ Ja abans, el 1927, havia exposat una teoria ben diferent:

From these hereditary materials and from what comes to us from the ambience in which we live –our education, in the widest sense of the word, and the chances of our fate– we must construct our personality. ⁶

En canvi qualifica de «most interesting» ⁷ el deixeble heterodox de Freud, Jung, al qual es refereix tot sovint. Malgrat això, la psicoanàlisi no és més que un dels elements del context del qual sorgeixen les seves obres. ⁸ Un altre dels seus objectes d'estudi al qual dedicà una atenció preferent són les formes modernes de propaganda, tant de la publicitat comercial com de la propaganda ideològica. Al pròleg ja esmentat de *Brave New World* presenta el resultat conjunt d'ambdós estudis que el fan arribar a la conclusió que el domini d'una oligarquia necessita d'un càlcul psicològic exacte, per tal de continuar existint i poder garantir una certa estabilitat social per als seus súbdits; els mitjans que té a la seva disposició i el mètode per utilitzar-los els exposa com en un programa:

A really efficient totalitarian state would be one in which the all-powerfull executive of political bosses and their army of managers control a population of slaves who do not have to be coerced, because they love their servitude. (...) The love of servitude cannot be established except as the result of a deep, personal revolution in human minds and bodies. To bring about that revolution we require (...) First, a greatly improved technique of suggestion (...) Second, a fully developed science of human differences (...) Third, a substitute for alcohol (...) And fourth, a foolproof system of eugenics, designed to standardize the human product and so to facilitate the task of the managers. ⁹

A la novel·la, Huxley presenta la imatge d'aquest país totalment automatitzat, el govern del qual determina fins el més mínim detall de la vida dels seus súbdits, de manera que aquests no s'adonen de la força absoluta a la qual estan sotmesos; ans al contrari, es consideren lliures, ja que no estan confrontats amb una força visible, sinó que són dirigits mitjançant una perfecta manipulació indirecta. Amb la utopia biològica com quelcom que ja ha esdevingut normal, com una fase prèvia a la utopia psíquica que vol en-

senyar l'autor, apareixen cinc tipus estandarditzats de persones –Alfes, Betes, Gammes, Deltès i Èpsilons– perfectament delimitats entre si pel grau d'intel·ligència que els ha estat designat,¹⁰ i pel tipus de treball i altres caràcters que han estat científicament programats segons les necessitats de l'Estat, que és qui els produeix en un procés tècnic-biològic en cadena del qual passen al procés educatiu que els ha de convertir en ciutadans ideals.

En el primer procés, els embrions són predestinats a una funció determinada i condicionats a ella: els qui han de ser muntadors d'avions són col·locats cap per avall unes quantes vegades al dia, i mentre estan en aquesta posició se'ls duplica la ració d'aliment i així els resulta més agradable aquesta posició que la normal i finalment arriben a ser feliços només en la posició per a la qual han estat condicionats.

Seguint aquest principi cadascun dels ciutadans considerarà el treball que li hagi estat designat com el més agradable i avantatjós i fins i tot l'escollirà lliurement sense que ningú no l'obligui a fer-ho. Quan l'embrió ja s'ha desenvolupat, hom el «decanta» i continua el mateix mètode de condicionament fins que el nen ja ha après a parlar. Llavors comença l'educació encaminada fonamentalment a crear el consumidor ideal.

L'Estat automatitzat del futur ha resolt tots els problemes i l'única preocupació consisteix a educar els seus ciutadans a consumir, per tal que no hi hagi excedent de producció ni cap altre factor que pogués amenaçar l'estabilitat social. Així, per què quedi ben gravada a la ment dels nens una imatge desagradable de la natura –ja que mentre hom passeja no consumeix– se'ls ensenyen fotografies de flors, animals, paisatges, etc., i els nens, en tocar-les, reben una descàrrega elèctrica; d'aquesta manera associaran els conceptes «Natura» i «Desagradable». Aquest acondicionament és l'aplicació a l'educació de la teoria dels reflexos condicionats o psicoreflexologia, també anomenada «psicologia objectiva», elaborada per Pavlov i molt coneguda a l'època en la qual Huxley escrigué la novel·la. (Pavlov havia rebut el Premi Nobel el 1904). Huxley s'hi refereix directament en intitular els centres on els nens són tractats amb «reflexos condicionats» *Neo-Pavlovian Conditioning Centers*.

Al mateix temps entra en funció la «*Hypnopaedia*» que constitueix la base de l'educació, entesa no com el foment de les facultats mentals, sinó com l'educació social que ajudarà a fer que els nens esdevinguin uns bons consumidors i que, a més, siguin conscients de la seva pròpia casta d'una manera conformista, però ensems amb sentiment de felicitat. Ja que no es fan servir arguments ni raonaments en l'ensenyament –un argument admet un contrari o una discussió i això podria induir l'alumne a pensar i això és precisament el que vol evitar l'Estat– cada «llicó» és repetida un nombre determinat de vegades, el qual depèn del seu contingut i de la seva importància; la «Llicó elemental de consciència de classe», per exemple, és repetida cent vint vegades en una nit, tres cops per setmana durant trenta mesos,

la qual cosa assegura que quedi ben gravada a la ment dels nens que:

*Alpha children wear grey. They work much harder than we do, because they're so frightfully clever. I'm really awfully glad I'm a Beta, because I don't work so hard. And then we are much better than the Gammas and Deltas. Gammas are stupid. They all wear green, and Delta children wear khaki. Oh no, I don't want to play with Delta children. And Epsilons are still worse. They are too stupid to be able to read or write. Besides, they wear black, which is such a beastly colour. I'm so glad I'm a Beta.*¹²

Després, quan ja no queda el més mínim dubte sobre la qüestió, passen a una lliçó més avançada, segons el programa establert per l'Estat, que és qui decideix quina ha de ser la veritat axiomàtica objecte de la propera lliçó, és a dir, quins són els prejudicis que han de ser imbuïts en el subconscient dels nens. L'«èxit» d'aquest mètode l'exemplifica Huxley amb la manera de parlar de Lenina Crowne: usa preferentment frases fetes i quant sent una paraula aïllada li ve a la memòria, per associació, la frase hipnopèdica sencera en la qual sortia la paraula. Gairebé es pot dir que a Lenina no li cal pensar, actua com una computadora: en apretar un botó repeteix el que s'hi havia programat; l'única diferència és que Lenina creu que pensa i que actua individualment.

Ací apareix –reflectida i fins un cert punt ridiculitzada– la teoria de Freud (que a l'obra rep la categoria de semi-déu, al costat de Ford, l'inventor de la producció en cadena), segons la qual l'àmbit del subconscient (dels somnis i de les forces vitals) influeix directament sobre els àmbits del conscient (del pensament, la personalitat i l'actuació voluntària) i del supraconscient (de la consciència social i la moral). Lenina serveix d'exemple psicoanalític: la conducta humana no és determinada només pels processos psíquics, dels quals la persona és conscient, sinó també i en bona part per motius originats en el subconscient, que la persona ignora i per això no pot determinar, ni tant sols pot influir-hi.

Una altra al·lusió a Freud a *Brave New World*, també directa, es palesa amb els «erotic plays» programats per als nens, per tal d'eliminar els traumes possibles que podrien ser origen d'alguna formació neuròtica dels futurs adults; per això el nen que no vol participar en els jocs ha de rebre tractament psiquiàtric.

Per tal de veure fins a quin punt repugna la teoria freudiana a Huxley, n'hi ha prou comparant la seva idea de sexe exposada a l'assaig *Personality and Discontinuity of the Mind*:

*France found it reasonable to regard sex as a simple physiological function and love-making as scarcely more than a medicinal act of purging. The only possible comment is: If this be reason, then let me be irrational.*¹³

Si els ciutadans han estat ben condicionats i educats, li serà molt fàcil a l'Estat resoldre qualsevol problema que encara es pugui plantejar. La ignorància de les masses facilita la seva manipulació, per això l'educació, com ja s'esmentava més amunt, desterra la independència mental de l'individu i la substitueix pel programa de fets aïllats sense una idea que els relacioni. «Pensar» s'ha convertit en quelcom «desagradable», conseqüentment ja gairebé ha deixat d'existir la facultat de pensar. És la realització del que Huxley deia al pròleg: «The greatest triumphs of propaganda have been accomplished, not by doing something, but by refraining from doing.»¹⁴ Ja el 1936, a l'assaig *Writers and Readers* havia presentat aquesta idea i amb major aprofundiment del que permet la forma de la novel·la.

*Dictatorial propaganda may be classified under two heads: negative and positive. Positive propaganda consists of all that is written, negative propaganda, of all that is not written. In all dictatorial propaganda, silence is at least as important as speech, suppressio veri as suggestio falsi. Indeed, the negative propaganda of silence is probably more effective as an instrument of persuasion and mental regimentation than speech. Silence creates the conditions in which such words as are spoken or written take most effect.*¹⁵

El salvatge de la novel·la, però, creu que el motiu pel qual els ciutadans no pensen és la ració de soma que reben i, per tal d'«alliberar» els Deltas de l'hospital, la destrueix. Els Deltas, en canvi, se senten amenaçats i provoquen un distúrbio que l'autoritat competent sufocarà ràpidament amb el material adient distribuït en dues fases: la primera consisteix a escampar uns núvols de soma polvoritzada, la inhalació de la qual apaivaga, l'excitació, i seguidament la segona i més important, l'arma principal:

Suddenly, from out the Synthetic Music Box a Voice began to speak. The Voice of Reason, the Voice of Good Feeling... Straight from the depths of a non-existent heart, «My friends, my friends!» said the Voice so pathetically, with a note of such infinitely tender reproach that, behind their gas-masks, even the policemen's eyes were momentarily dimmed with tears, «what is the meaning of this? Why aren't you all being happy good together? Happy and good», the Voice repeated. «At peace, at peace». It trembled, sank into a whisper and momentarily expired. «Oh, I do want you to be happy», it began, with a yearning earnestness. «I do so want you to be good! Please, please be good and...»¹⁶

Amb poca estona i sense la més mínima violència física s'ha pogut restablir l'ordre. Les forces de la policia han deixat de ser les forces en el sentit literal de la paraula: no usen la força visible per a reprimir els aldarulls i ni tan sols criden donant ordres. Hom ha evitat tot allò que podria provocar una oposició; al contrari, la veu del magnetòfon procura establir una unitat parlant-oïdor —«My friends, my friends!»— i tot seguit entren en funció els

elements d'un «*infinitely tender reproach*» que insinua als Deltés que no han actuat correctament, la qual cosa fa que la veu que els parla estigui molt trista. El que diu no són arguments dirigits a la raó, sinó frases dirigides al sentiment, i fins i tot, prescindint del contingut, només amb el to de la veu n'hi ha prou per a exercir una acció hipnòtica damunt els oïdors.

Veient amb quina senzillesa es pot resoldre tot, hom podria pensar que l'individu ja no coneix cap tipus de problemes, perquè fins l'instint religiós ha estat substituït per les *orgy-porgies* que el satisfan totalment. Sembla que per primera vegada a la història de la humanitat l'home és completament feliç gràcies a aquesta super-programació, que per altra banda el mena a una superficialitat terrible i a la més absoluta buidor espiritual; en alguns casos, però, perduren algunes reminiscències de sentiments humans que no es poden vèncer totalment ni mitjançant l'acció de la *soma*, per la qual cosa encara resten persones que no s'acaben d'integrar. Enfront del Mustapha Mond —un dels directors de l'Estat Mundial que malgrat que coneix el que hi ha sota les aparences, només és responsable del manteniment de l'estabilitat de la comunitat política— hom pot trobar un *outsider* en potència en el poeta Helmholtz, el qual pressent que no podrà trobar cap pretexte per queixar-se i per això li manca la inspiració, però no es pot contenir el riure en llegir Shakespeare, ja que els complexos anímics dels quals sorgiren aquestes obres no li produeixen cap mena de reacció; un altre cas semblant l'ofereix el psicòleg Marx, en el condicionament del qual es produí un petit error que li ocasiona alguns petits trastorns esporàdics i que només es manifesten en uns símptomes desagradables. Més viu és el contrast que ofereix la manera d'actuar i de reaccionar del «salvatge» que el mateix Marx ha tret del reservat i ha portat a la ciutat; amb el seu idealisme shakespearí fracassa en acostar-se a Lenina, la pneumàtica noia moderna que no pot comprendre la seva desil·lusió, perquè el que per a ell representa una falta greu contra les lleis més sagrades del seu codi moral, per a ella és la norma i el que és la norma per a ell, a ella li sembla una banalitat. Amb una desesperació impròpia del context, es retira a un far apartat i es penja, mentre Marx i Helmholtz són desterrats.

Bandejament, desesperació o integració alienada: aquestes són les alternatives que Huxley sembla preannunciar a l'home del futur.

A l'assaig *Brave New World Revisited* torna a tractar alguns dels temes ja presentats a *Brave New World* i a assaigs anteriors. El tema de la psicologia no podia mancar ací —com no manca pràcticament, en major o menor insistència, a cap de les obres de Huxley— i l'enceta concretament estudiant els mètodes emprats pels dictadors per intentar dominar les masses, els límits on poden arribar i fins a quin punt s'ha arribat ja en aquest procés; la seva conclusió és que s'ha arribat molt més enllà del que podia preveure en escriure la novel·la. Torna a tractar de Pavlov i dels seus experiments amb

animals, referint-se ací no a un «utòpic» condicionament, sinó concretament a la pràctica del «rentat de cervell» mitjançant l'esgotament físic, i al capítol intitulat *Hypnopaedia* notifica l'existència de les classes durant el son a Amèrica, encara que per consolar el lector afegeix que «només» es duu a terme experimentalment i amb el consentiment exprés dels educands. La seva conclusió pot ser compresa com la de la novel·la: interpretada textualment és pessimista –la llibertat humana haurà desaparegut totalment dins d'un període de temps determinat–, però en un sentit més ampli es pot interpretar com una prevenció contra determinades formes de ciència i pseudo-ciència, utilitarisme, tecnocràcia, formes modernes de producció i de propaganda i en conjunt insistint en la seva idea que la ciència hauria de tenir com a base principal i alhora com a fita constant la qualitat humana de les persones.

El tema de la manipulació psicològica amb una finalitat determinada l'havia encetat ja en la col·lecció d'assais *Ends and Means*, publicada el 1937, presentant el nacionalisme com una mena de culte (la figura principal del qual és l'Estat personificat en la figura del dictador) que produeix una satisfacció psíquica als membres d'aquest Estat, pel sol fet de ser-ne membres, de formar part d'un grup pretesament superior, mitificat.¹⁷

Aquesta mitificació és fomentada conscientment pel dictador, per tal de distreure l'atenció dels ciutadans d'altres problemes reals, tant de la comunitat com personals. A l'assaig *Education* exposa àmpliament la idea que l'esport pot ajudar a formar aquesta consciència nacionalista i fins i tot deixa l'àmbit de la possibilitat i afirma: «In the dictatorial countries (...) it is used as an instrument of nationalistic propaganda.»¹⁸

Julian Huxley afirma que el títol d'aquesta col·lecció d'assais va sorgir de la frase que pronuncià Aldous Huxley en el seu primer discurs, l'any 1935: «Good ends cannot justify bad means.»¹⁹ Ben bé es pot dir que aquesta frase no inspirà només aquesta col·lecció, sinó que és present a tota la seva obra, de la mateixa manera que hi és present la seva preocupació pel tema psicològic. En aquest últim punt coincideixen els estudis de Reinald Hoops²⁰ i Leo J. Henkin²¹, la qual cosa no estranya pas; el que causa estranyesa és que ambdós coincideixin a lamentar i fins i tot a fer-li retrets a Huxley per no haver dedicat almenys una de les seves obres a desenvolupar fins al final, fonamentadament i detalladament, el seu concepte de psicologia. Més amunt esmentàvem que Huxley considerava i utilitzava aquestes teories únicament com a *background* de les seves obres, com un element més; veient, a més, els temes elaborats en la seva obra, creiem que els retrets esmentats no tenen justificació, ja que la psicologia no és un fi per a Huxley, sinó un mitjà per copsar l'essència humana, veritable centre del seu interès.

NOTES

1. Aldous Huxley: *Brave New World*. London: Chatto & Windus, 1950 (¹1932), pàg. 1.
2. Grover Smith (Ed.): *Letters of Aldous Huxley*. London: Chatto & Windus, 1969. Carta del 24 d'agost de 1931, pàg. 351.
3. *Brave new World*, pàg. IX.
4. *Ibid*, pàg. X.
5. «Beliefs», dins *Ends and Means*. London: Chatto & Windus, 1937, pàg. 257.
6. «Personality and the Discontinuity of the Mind», dins *Proper Studies*. London: Chatto & Windus, 1949 (¹1927), pàg. 230.
7. «Varieties of Intelligence», dins *Proper Studies*, pàg. 41.
8. En un interviu Huxley manifestà, en fer-se-li la pregunta si a les seves obres havia utilitzat directament els seus coneixements sobre psico-anàlisi: «Not specifically – tho' of course one cannot help assuming the existence of psycho-analytic theories when one begins to talk about human beings. They constitute an important section of the mental background.» Citat a Reinald Hoops: *Der Einfluß der Psychoanalyse auf die englische Literatur*. Heidelberg: Carl Winter, 1934, pàg. 185.
9. *Brave New World*, pàgs. XIII-XIV.
10. Aquesta organització contrasta vivament amb el concepte d'igualtat d'intel·ligència que Huxley havia exposat com a producte del «democratic period of European history», que al món automatitzat ja no és res més que un capítol passat de la història. Vid. «Varieties of Intelligence», dins *Proper Studies*, pàg. 40.
11. A *Beyond the Mexique Bay*, publicada el 1934, es refereix amb més insistència al tema, repetint el nom de Pavlov i el concepte «conditioning» manta vegada. Vid. també Robert Fricker: *Der moderne englische Roman*. Göttingen: Vandehoeck & Ruprecht, 1958, pàg. 157.
12. *Brave New World*, pàg. 21.
13. Dins *Proper Studies*, pàg. 187.
14. *Brave New World*, pàg. XIII.
15. Dins *The Olive Tree*. London: Chatto & Windus, 1947 (¹1936), pàg. 27.
16. *Brave New World*, pàg. 176.
17. A l'assaig «The substitutes for Religion» arriba al mateix resultat, malgrat que partia de la base contrària: No era l'Estat el que s'apoderava de la religió, sinó que els individus buscaven un substitut i el trobaven en la política. Ho planteja així per tal de prevenir tots els extrems: «Extreme democracy has as many devotees as extreme nationalism.» Dins *Proper Studies*, pàg. 214.
18. Dins *Ends and Means*, pàg. 188.
19. Dins *Aldous Huxley Memorial Volume*. London: Chatto & Windus, 1965, pàg. 23.
20. Vid. Reinald Hoops, *Op. cit.*
21. Vid. Leo J. Henkin: *Darwinism in the English Novel*. New York: Russel & Russell, 1963.